

Slovnica in slovenstvo

Slovnica, več kot sistem

Marko Stabej, FF UL

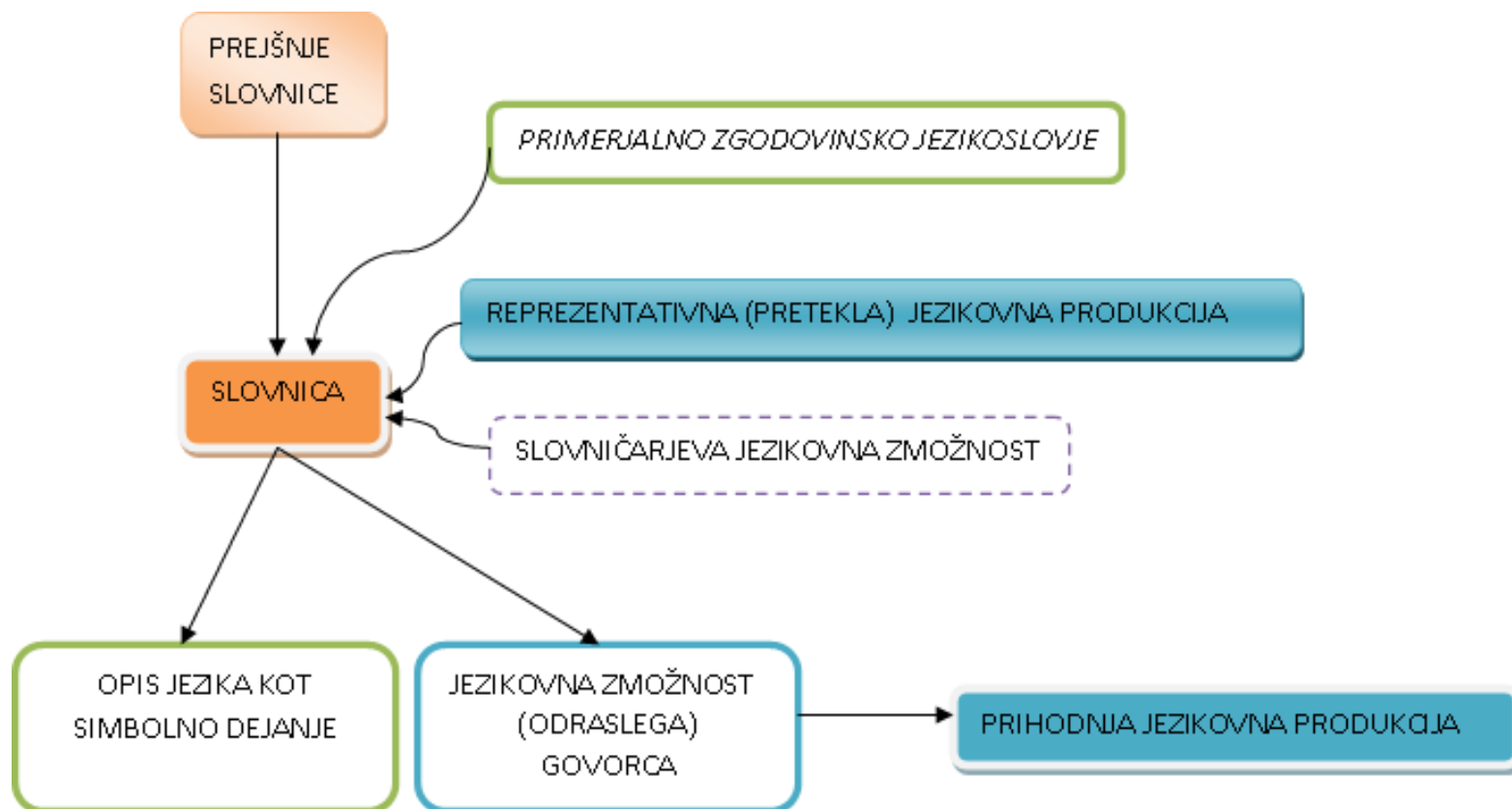
marko.stabej@ff.uni-lj.si

Ljubljana, 4. 2. 2011

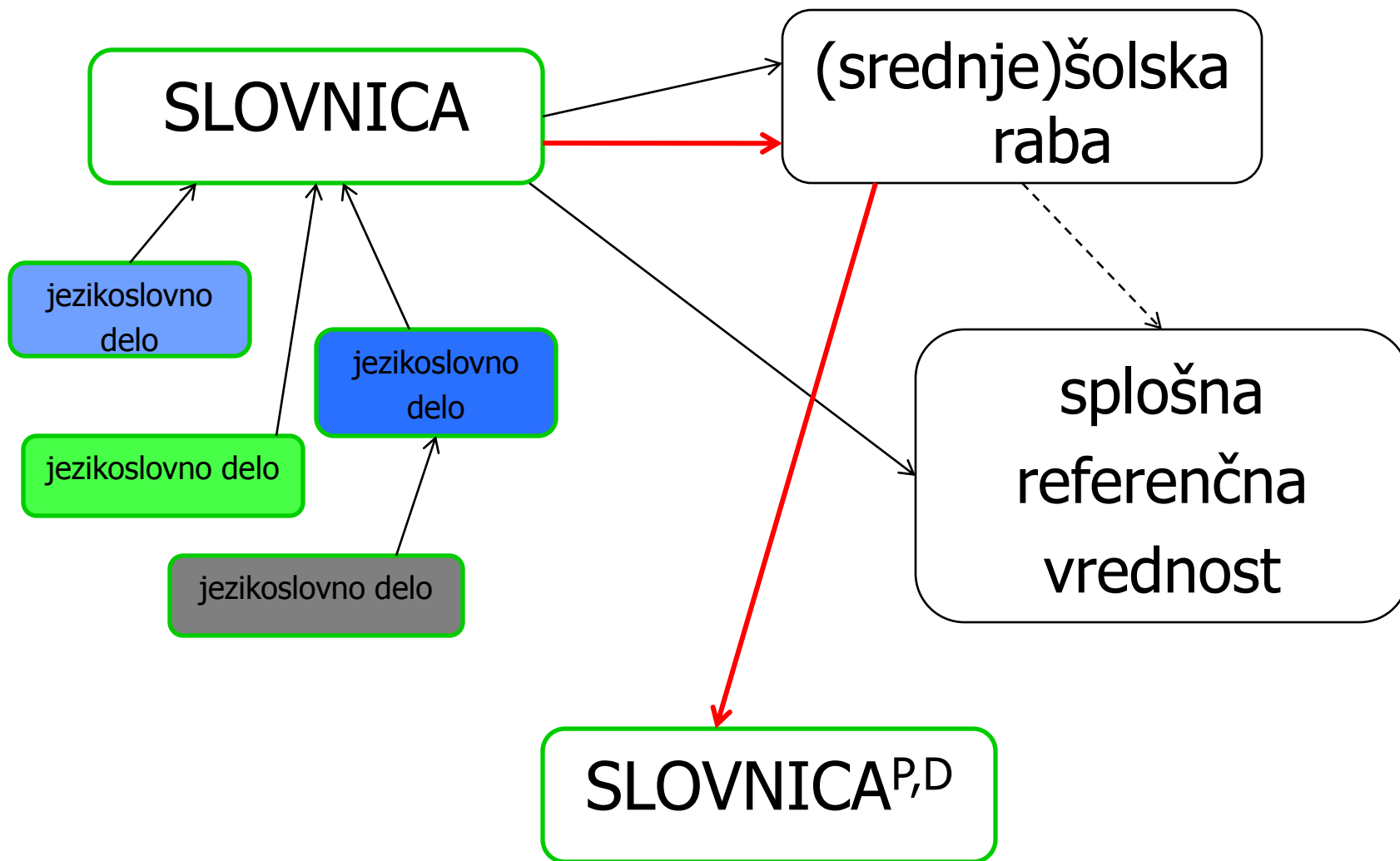
- ▶ Morda niste vedeli: *Trubar je l. 1550 napisal slovensko slovnico.*

- ▶ Slovničarstvo je kot sintetično jezikoslovno dejanje ideološko občutljivo
  - ▶ v različnih ideoloških okvirih

  - ▶ čeprav se ponavadi sklicuje na (objektivno) znanstvenost

Glasove in oblike, ki se ločijo od žive govornice v narečjih, določa **pravopis**, pravopis pa določa **obča raba**; pisati se smejo samo taki glasovi in take oblike, katere je sprejela večina pisateljev. Pravopis ni plod znanstvenih raziskav, zato je nedosleden in pomanjkljiv. // K pravopisu pa ne spada raba jezika v širšem smislu, t. j. skladnja, stavčni ustroj, slog, besede in rečenice. To se ne ravna po občni rabi ali večini pisateljev, temveč po jezikovni znanosti, ki preiskuje, kaj je dobro slovensko in kaj ni. // Glasovni in oblikovni sestav ter skladnja (=slovnica v ožjem pomenu) je nekako ogrodje jezika in ga pisatelji ne morejo spreminjati. Spreminjati in bogatiti pa se dadó besede in rečenice. Pisatelj jih rabi lahko v takem pomenu, kakor se splošno rabijo med narodom ali pa jih rabi v prenesenem pomenu.

Anton Breznik, Slovenska slovnica 1916, str. 6

En jezik – ena slovnica: *enoslovnica*

Težko narodu, ki je že v zibeli izgubil svobodo. Trikrat teže njegovemu jeziku. Brižinski spomeniki so rabili tujcu, da ga je čreda za silo razumela. Sicer sta nemščina in latinščina vladali neomejeno. Zasužnjeno je bilo ljudstvo, zaslužnjen tudi jezik. Vsa prizadevanja reformacije niso mogla spremeniti te žalostne resnice. Razsvetljenstvo in romantika sta dali za slovenščino vnete domoljube, a svobode jeziku nista prinesli. Le-to je rodilo revolucionarno leto 1848: enakopravnost v šoli in uradu, a žal samo na papirju, ker za svobodo še nismo bili zreli. Dosti izobražencev se je novih pravic ustrašilo, ker niso znali lastnega knjižnega jezika in ker je bil le-ta še nebogljen. /.../

Slovenska slovnica 1956: 3.

“Slovenski knjižni jezik ti hoče pomagati, da našo knjižno besedo dodobra obvladaš v govoru in pisavi. V štirih knjigah se boš lahko poučil o glasovih, oblikah, tvorbi besed, medbesednih in stavčnih zvezah, o vsem torej, kar gre v tako imenovano slovnico. Pa ne samo to: Slovenski knjižni jezik te bo dodobra naučil našo besedo tudi pravilno pisati (pravopis) in s posebnimi vajami bo bogatil tvoje besedišče. /.../ Še nekaj ti bodo dale knjige Slovenskega knjižnega jezika: trdno teoretično podlago na vseh omenjenih področjih. Teorija je poznavanje bistva stvari. Táko znanje nam omogoča, da jezikovne pojave res razumemo, da o posameznem sodimo s stališča splošne zakonitosti.”

Beseda bralcu, Toporišič, Slovenski knjižni jezik 1, 1965.

V govornih in pisnih položajih uporabljamo različne socialne zvrsti. Tako ugotovimo, da je naš jezik v nekaterih okoljih pravilnejši, slovnično bolj dovršen – to je **knjižna socialna zvrst**, v drugih pa kršimo jezikovno normo – to so **neknjižne socialne zvrsti**.

Kdaj slovnica ne pokaže jezika?

- ▶ če naletimo na realno in običajno jezikovno rabo, ki je obstoječi slovnični opis ne opisuje in pojasnjuje
- ▶ če se slovnični opis izkaže za neustreznega oz. neučinkovitega pri konkretnih potrebah opisa in pojasnjevanja
  - ▶ pri učenju tujcev, kjer se izkaže za ne zadosti izrecno in izčrpno pri opisu);
  - ▶ pri otrocih in odraslih, kjer se izkaže za nerazumljivo;
  - ▶ pri jezikovnotehnoloških aplikacijah
  - ▶ ...

Večslovnichnost?

- ▶ *» Slovnica je lahko opisna, normativna, primerjalna, zgodovinska, protistavna ipd.«*
(Toporišič ESJ)
- ▶ Pluralnost slovničnih del na posamezni ravni
  - ▶ prilagojenost ciljni publiki = prilagojenost vseh parametrov slovnične dejavnosti

Pedagoška slovnica slovenščine

- ▶ cilj aktivnosti je izdelava slovnice, ki temelji na analizi dejanskega jezika v obsežni zbirki besedil
- ▶ izhodišče je opis jezikovnega sistema, ki različne ravni jezikovnega sistema (oblikoslovje, skladnja, pomenoslovje) obravnava celostno
- ▶ namen je detektirati težavne točke v slovnici slovenskega jezika, kjer raba niha in izsledke analize predstaviti:
  - ▶ v izrazito poljudni in uporabnikom prijazni obliki
  - ▶ z multimedijskimi pripomočki na spletu
- ▶ sestavljanje slovnice bo potekalo od januarja 2010 do decembra 2013

www.slovenscina.eu

Pedagoška slovnica slovenščine

Šolska slovnica **ni** le okrnjena različica znanstvene slovnice slovenskega jezika

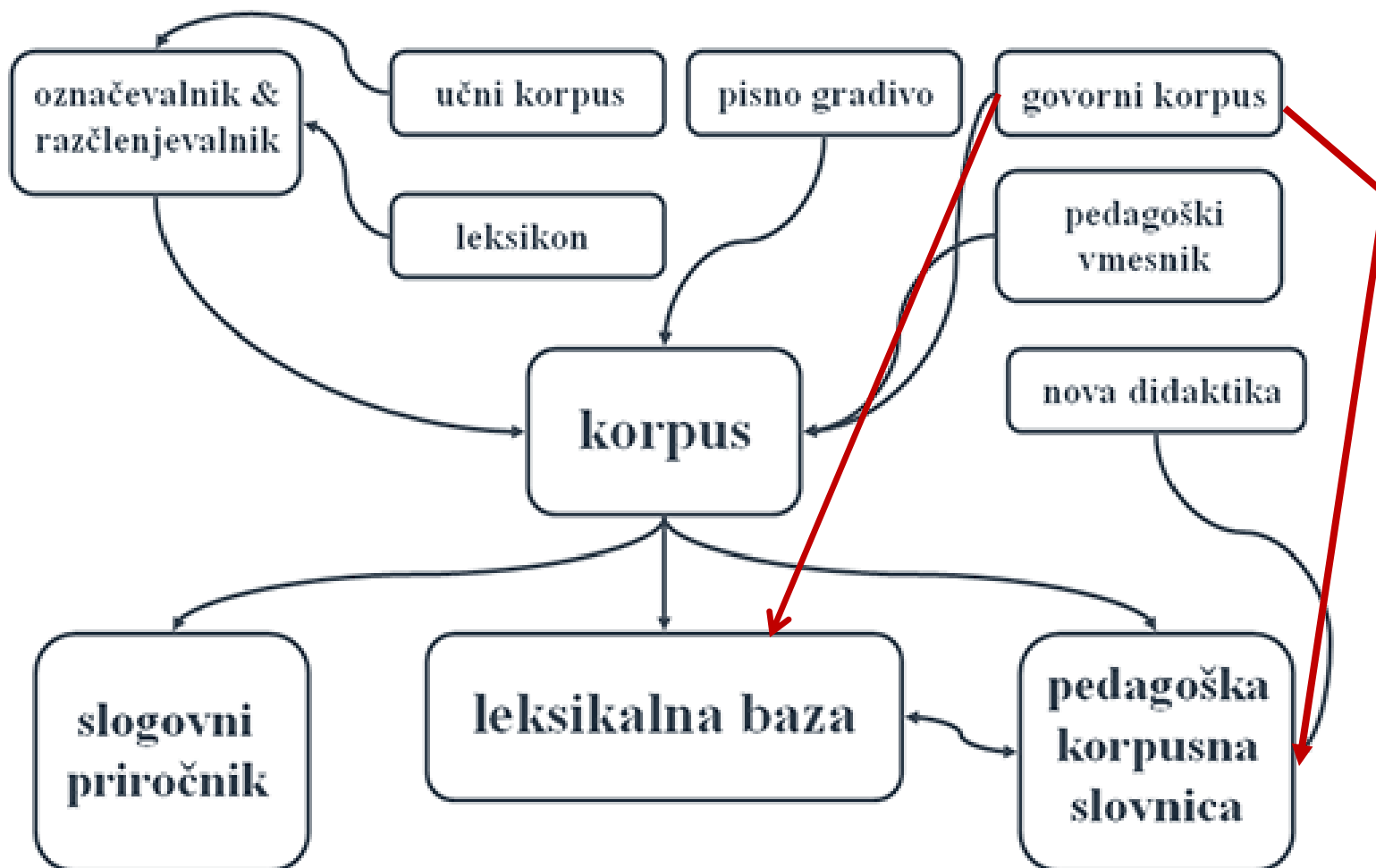
www.slovenscina.eu

Primer zadrege: kaj je z *govorjenostjo*?

Trdno sem prepričan, da so mnoge pomanjkljivosti sodobne slovnične teorije posledica dejstva, da se je slovničar pretežno preučevala v povezavi s starimi jeziki, dostopnimi le v pisni obliki, in da je ustrezno razumevanje prave narave jezika mogoče doseči le, če preučevanje temelji predvsem na neposrednem opazovanju živega govora in šele nato na pisnih in natisnjenih dokumentih. Sodobni slovničar bi moral biti *novarum rerum studiosus*, v več ozirih.

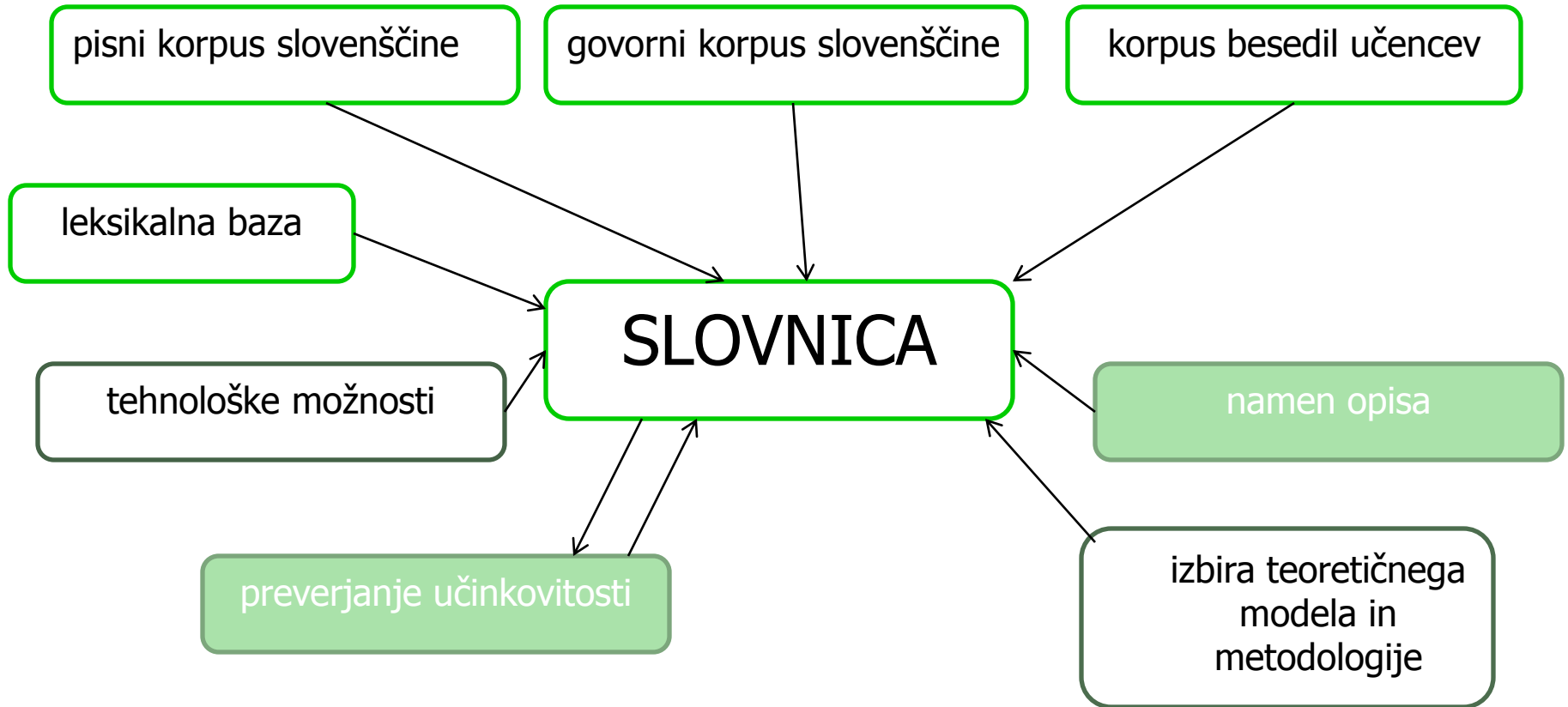
Otto Jespersen, *The Philosophy of Grammar* (1924)

?

- ▶ izčrpnost : izbranost
- ▶ sistemskost : sistematičnost
- ▶ podatki o jeziku : oblikovanje stališč o jeziku

- ▶ slovnica za tuje govorce slovenščine
- ▶ slovnica za domače govorce slovenščine
- ▶ slovnica za jezikovnotehnološke namene

Pot do pedagoške slovnice

Pred hišo je sedel na klopi visok, rejen gospod. Golorok je bil, toda rokavi srajce so bili snežno beli in za pestjo so se bleščali zlati gumbi; po črnem telovniku se je vila dolga zlata verižica, hlače so bile korektno nagubane in čevlji so se svetili, niti praška ni bilo na njih. Obraz debelega gospoda je bil nenavadno sladak, bel in polnoličen, izza zlatih naočnikov so gledale mirne, človekoljubne oči.

Kačur je pozdravil, gospod se je vzdignil, iztegnil je obedve roki in velika sladkost se je razlila po njegovih licih.

»Gospod nadučitelj, dovolite, da se predstavim –«

»Naša nova moč, da! Takoj sem vedel, ko sem vas ugledal na klancu. Pozdravljeni, od srca pozdravljeni! Prepričan sem že zdaj, da bomo izhajali dobro, da bomo izborna izhajali!«

Kačur je zapazil, da je govoril nadučitelj zelo čisto slovenščino; izgovarjal je besede natanko po pismu, izpustil ni nobene končnice in v glasu in melodiji ni bilo več sledu dialekta.

»Pa so rekli, da je iz Ribnice!« je pomislil Kačur. »Iz knjige je, iz slovnice!«

Ivan Cankar, Martin Kačur (1906)

Najprej gre za ukvarjanje s slovenskim jezikom, a kot je poudaril Bernik, ne teoretično, denimo v **slovnici**, pravopisu ali slovarju, temveč v praksi, v naši družbeni stvarnosti, kar zadeva tudi Evropo.

Večer, 2. 2. 2002